

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR LEERKRACHT/LEERLINGBEGELEIDER

Wat is het?

Zelfsturing en zelftesting zijn studievvaardigheden die betrekking hebben op hoe de leerling zijn/haar studies organiseert en hoe hij/zij de leerstof verwerkt. Hieronder worden beide begrippen verder toegelicht.

ZELFSTURING

De student formuleert doelen o.b.v. vastgestelde leerbehoeften. Vervolgens kiest en implementeert hij/zij de geschikte leerstrategieën (bv. extra bronnen raadplegen) om deze doelen te bereiken. Zelfsturing gaat met andere woorden over het (met of zonder hulp van anderen) organiseren en (bij)sturen van het eigen leerproces (Columbus, 2018; Hogendoor, 2013; Kennisrotonde, 2017).

ZELFTESTING

De student gaat na of hij/zij de leerstof begrijpt en bewaakt hierbij over het bereiken van de opgestelde doelen. De student kan bijvoorbeeld beslissen of hij/zij de leerstof nog eens moet bekijken. Verder geven zelftesting en herhaling de kans om nieuwe informatie in verband te brengen met eerder verworven kennis. Voorbeelden van zelftesting-strategieën zijn: het vertalen van de leerstof in eigen woorden (parafraseren), jezelf vragen stellen, de informatie toepassen op je eigen leven, de leerstof aan iemand anders uitleggen enzovoort (Columbus, 2018; Verpoest, Lacante & Lens, z.j.).

Het valt onmiddellijk op dat zelfsturing en zelftesting nauw verwant zijn met elkaar. Wanneer leerlingen, door middel van zelftesting, tot het inzicht komen dat ze niet efficiënt en effectief leren of dat ze de leerinhouden niet voldoende beheersen, kunnen ze vervolgens hun aanpak, leerstrategie en/of planning aanpassen (zelfsturing) om zo alsnog de vooropgestelde doelen te bereiken (Kennisrotonde, 2017). Zelftesting ondersteunt als het ware zelfsturing. Toch mag zelftesting niet enkel als een element van zelfsturing worden gezien. Het betreft ook een verwerkingsstrategie waarbij het herhalen van de leerstof nieuwe informatie in verband brengt met eerder verworven kennis (Credé & Kuncel, 2011).

Kunnen leerlingen dit dan nog niet?

Op basis van de eindtermen worden leerlingen van de derde graad secundair onderwijs verwacht vaardige leerders, denkers en probleemoplossers te zijn. Leerlingen krijgen de kans om hun eigen leren in handen te nemen en bij te sturen in schoolse situaties. De vakoverschrijdende eindterm 'leren leren' vestigt hier de aandacht op. Concreet wordt er o.a. verwacht dat leerlingen (a) leerstrategieën uitkiezen die gericht zijn op het bereiken van de doelen, (b) diverse informatiebronnen en kanalen kunnen raadplegen, (c) hun leerproces

kunnen beoordelen op doelgerichtheid en zo nodig aanpassingen kunnen doorvoeren enzovoort. Ook overige vakoverschrijdende eindtermen (bv. flexibiliteit, zelfredzaamheid, doorzettingsvermogen) en onderzoekscompetenties, zoals reeds vastgelegd in de censuurdoelen van de tweede graad, verwachten deze vaardigheden van de leerlingen (Vlaamse overheid, 2017).

Columbus toont echter dat **(nog) niet elke leerling van de derde graad zich competent (genoeg) voelt** in deze vaardigheden. Deze leerlingen geven aan dat ze het studeren niet zelfstandig organiseren en nog niet genoeg controleren of ze de leerstof beheersen. Ze beseffen minder het belang van zelftesting en/of doen dit op een minder efficiënte manier (bv. vaak dezelfde strategieën toepassen) (Columbus, 2018). Dit ligt in lijn met bevindingen uit onderzoek. De resultaten hiervan tonen dat ook veel eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs nog niet beschikken over het gehele repertoire van studievaardigheden en studiegewoontes dat nodig is om op een effectieve manier om te gaan met de academische eisen (Credé & Kuncel, 2011).

Zijn ‘zelfsturing’ en ‘zelftesting’ belangrijk?

Ja, uit onderzoek blijkt namelijk dat beide studievaardigheden gerelateerd zijn aan **succesvol leren** en **schoolse prestaties** (Cano, 2006; Credé & Kuncel, 2011; Vanthournout, Van de Mosselaer, Donche & Vansteenkiste, 2016). Dit lijkt evident. Wanneer leerlingen inzien dat zij niet effectief leren en hun aanpak hieraan aanpassen, zullen ze namelijk minder vaak dezelfde fouten maken en dus succesvoller zijn in het leren. Bovendien wijzen onderzoekers ook op een relatie tussen **doorzettingsvermogen** (Vanthournout et al., 2016) en **zelfvertrouwen** (Kennisrotonde, 2017) van leerlingen. Deze hebben op hun beurt ook een effect op succesvol leren en schoolse prestaties (Kennisrotonde, 2016; Vanthournout, Gijbels, Coertjens, Donche & VanPetegem, 2012). Merk hierbij op dat succesvol leren een ruim begrip is dat niet alleen het leren voor toetsen en examens omvat, maar ook papers schrijven en presentaties maken. Ook deze laatste activiteiten vergen zelfsturing en zelftesting.

Verder verwacht de huidige kennismaatschappij, waarin alles continu in verandering is, steeds meer flexibele en zelfregulerende personen die zich kunnen bijscholen en aanpassen aan de nieuwe eisen (Vanthournout et al., 2016). Dit vestigt de aandacht op het toenemend belang van levenslang leren. Vaardigheden zoals problemen oplossen, kritisch denken en zelfregulatie zijn bijgevolg van cruciaal belang (21st century skills; Catrysse, Coertjens, Donche, van Daal & Van Petegem, 2015; Kennisnet, z.j.). Het is daarom niet alleen belangrijk dat studenten reeds tijdens hun schoolloopbaan gebruik leren maken van zelfregulatiestrategieën (Catrysse et al., 2015). Het bevorderen van deze vaardigheden is eveneens relevant om succesvol te zijn in de **verdere loopbaan** (Kennisrotonde, 2017; Vanthournout et al., 2016).

En nu het goede nieuws!

Het positieve nieuws is dat deze studievaardigheden vatbaar zijn voor verandering. Er lijkt zich een spontane en positieve evolutie voor te doen in studievaardigheden tussen het secundair en hoger onderwijs. Studenten vertonen minder stuurloos studiegedrag of gedrag dat extern gereguleerd wordt (door bv. leerkrachten of handboeken). In plaats vertonen ze meer zelfregulatie. Verder kunnen deze vaardigheden ook **getraind** worden. Dit is relevant aangezien onderzoek toont dat, hoe beter studenten de aansluiting tussen de leer- en onderwijsomgeving van het secundair naar het hoger onderwijs ervaren, hoe sneller ze zich aanpassen in dit hoger onderwijs (Catrysse et al., 2015).

Hoe kan JIJ helpen?

Het feedbackrapport van Columbus biedt studenten reeds een kritische spiegel met betrekking tot hun leerstrategieën en beoogt hiermee het bewustzijn van de studenten te vergroten. Verder staan in dit rapport talrijke tips waarmee de leerlingen zelf aan de slag kunnen gaan. Onderzoek toont echter dat leerlingen die laag scoren op de elementen zelfsturing en zelftesting, spontaan niet veel tijd investeren in het lezen van feedback rapporten en dat sommigen moeilijkheden ondervinden bij het begrijpen van de feedbackinformatie (Vanthournout et al., 2016). Verder geven deze studenten aan dat ze het

veranderingsproces niet zelf in eigen handen willen nemen. Ze geven de voorkeur aan een extern, begeleid coaching traject (Vanthournout et al, 2016). Het is daarom belangrijk om deze studenten te begeleiden bij het verwerken van de feedback en ook bij het verwerven van deze vaardigheden.

Naast algemene tips die elke leerkracht kan gebruiken tijdens zijn/haar les (zie deel B), werkten we een lessenspakket (deel A) van 4 lesuren uit die jij als leerkracht of leerlingenbegeleider kan gebruiken om leerlingen te ondersteunen in het ontwikkelen van deze vaardigheden. Deze lessenreeks werd zeer concreet uitgewerkt met als doel een makkelijke implementatie te garanderen. Het concrete materiaal dat voorzien wordt (kennisclip, checklist, werkbladeren, ...), maakt het voor leerlingen mogelijk om bepaalde oefeningen zelfstandig door te nemen. Het aanbieden van concreet materiaal stelt de leerlingen bovendien in staat om deze hulpmiddelen later ook nog te gebruiken.

Gezien de voorkeur voor een coachende benadering van de leerlingen, denken we echter dat jij als leerkracht/leerlingenbegeleider een meerwaarde kan betekenen. Omdat je meer verduidelijking kan geven bij de feedback die leerlingen ontvingen in het Columbus-feedbackrapport, werd er steeds vertrokken met de Columbus schalen/feedback in het achterhoofd. Verder kan je als leerkracht/leerlingenbegeleider – door het stellen van de juiste vragen – de reflectie van de leerlingen ondersteunen. Dit is eveneens een onderdeel van zelfsturing (Hogendoor, 2013). Mogelijke richtvragen werden geformuleerd om je hierin bij te staan. Omwille van deze reden zal de werkvorm ‘onderwijsleergesprek’ frequent voorkomen in deze lessenreeks. Dit sluit aan bij de algemene doelstellingen van het lessenspakket (bewustwording creëren, leerlingen doen nadenken en kritische reflectie aanmoedigen), alsook bij de voorkeur van de leerlingen naar een begeleid traject (van der Biesen, van der Veen, de Visser & Weeda, 2012). Daarnaast geven we de leerlingen ook de kans om geleidelijk aan (in een later stadium van het lessenspakket) de controle over hun eigen leerprocessen zelf in handen te nemen (Kostons, Donker & Opdenakker, 2014).

Specifiek wordt beoogd die leerlingen aan te spreken die (a) matig tot eerder laag scoorden op de vaardigheden zelfsturing en zelftesting en (b) vrijwillig hieraan wensen te werken. Uiteraard mogen ook andere leerlingen deelnemen, al moet men hierbij bewust zijn van een zogenaamd ‘ceiling effect’: leerlingen die reeds goed scoorden, bezitten minder groeimarge (Catrysse et al., 2015). Er wordt bovendien ook rekening gehouden met de diversiteit van het beoogde doelpubliek. Parallel opdrachten worden voorzien en er wordt aangegeven hoe je als leerkracht/leerlingenbegeleider een verschillende nadruk kan leggen afhankelijk van het doelpubliek. Steeds werd voor zinvolle en duurzame materialen/oefeningen gekozen. Verdere motivering en verantwoording kan worden teruggevonden bij de betreffende lessen.

Tot slot, een belangrijke opmerking!

Er moet opgemerkt worden dat dit lessenspakket **niet** kan worden opgevat als een ‘one size fits all’-initiatief. Studenten met een verschillende persoonlijkheid, motivatie en/of verschillende leerstrategieën hebben verschillende soorten activiteiten nodig om hun ontwikkeling te ondersteunen (Vanthournout et al., 2016). Het

is bijgevolg belangrijk om ook de overige feedback in het rapport mee in rekening te brengen. Uit onderzoek van Catrysse et al. (2015) blijkt dat motivatie en persoonlijkheid 20,4 tot 31,2 procent van de verschillen in de ontwikkeling van leerstrategieën verklaren. Omdat deze individuele verschillen een differentiële groei bepalen, is het belangrijk deze in het achterhoofd te houden. Enerzijds kan een tragere groei in zelfregulatie afkomstig zijn vanuit een hoge score op de persoonlijkheidstrek openheid, en anderzijds zijn autonoom gemotiveerde studenten meer vatbaar voor een positieve ontwikkeling naar zelfregulatie (Catrysse et al., 2015).

LITERATUURLIJST

Bolks, T. (2009). *Zelfsturing gaat niet vanzelf: bevordering van zelfsturing met betrekking tot de stage bij studenten van de Pedagogische Academie Basisonderwijs* (Gepubliceerde masterthese). Heerlen: Open Universiteit.

Cano, F. (2006). An in-depth analysis of the learning and study strategies inventory (LASSI). *Educational and Psychological Measurement*, 66(6), 1023-1038.

Catrysse, L., Coertjens, L., Donche, V., van Daal, D., & Van Petegem, P. (2015). De invloed van persoonlijkheid en motivatie op de ontwikkeling van leerstrategieën. *Pedagogische Studiën*, 92, 308-323.

Columbus (2018). Opgehaald op 09 maart, 2018, van <https://columbus.onderwijskiezer.be/>

Credé, M., & Kuncel, N. R. (2011). Study habits, skills, and attitudes: The third pillar supporting collegiate academic performance. *Perspectives on Psychological Science*, 3(6), 425-453.

De Fraine, B., Elen, J., Van Dooren, W., & Verschaffel, L. (Eds.) (2016). *Leren en Onderwijzen. Academiejaar 2016-2017*. Leuven: Acco.

Donche, V., Van Petegem, P., Van de Mosselaer, H., & Vermunt, J. (2010). *LEMO: een instrument voor feedback over leren en motivatie*. Mechelen, Belgium: Plantyn.

Ekens, T. (2009). *Activerende werkvormen voor leesvaardigheidsonderwijs*. Taalverbeteringsplan 2009-2013 / Project Aandacht voor taal.

Golewe (2015). Leeratelier: Actief studeren deel 2. Opgehaald op 09 maart, 2018, van www.golewe.eu/501424-501414-102792.pdf

Hogendoor, T. (2013). *Interventierapport voor het verbeteren studievoortgang en studievaardigheden*. ROC Nova College.

Kennisnet (z.j.). Alles wat je moet weten over 21e eeuwse vaardigheden. Opgehaald op 18 april, 2018 van <https://www.kennisnet.nl/artikel/alles-wat-je-moet-weten-over-21e-eeuwse-vaardigheden/>

Kennisrotonde (2016). Welke didactische modellen/strategieën hebben een positieve invloed op het zelfvertrouwen en de zelfstandigheid van leerlingen in het praktijkonderwijs? (KR.111).

Kennisrotonde (2017). Hoe kunnen docenten het eigenaarschap van leerlingen in het voortgezet onderwijs versterken? (KR. 180).

Kostons, D., Donker, A. S., & Opdenakker, M. C. (2014). *Zelfgestuurd leren in de onderwijspraktijk: Een kennisbasis voor effectieve strategie-instructie*. GION onderwijs/onderzoek, Rijksuniversiteit Groningen.

Kyndt, E. (2017). Training en opleiding voor werknemers: Leerprincipes & transfer. Gastcollege in kader van OPO 'thema's in de vakdidactiek gedragswetenschappen', KU Leuven.

Les, M. (2012). Making SMART goals smarter. *Physician executive*, 38(2), 68-72.

LesLab (2016). Bereik wat jij wilt bereiken! Jouw SMART-doel in 3 minuten. Opgehaald van <https://www.youtube.com/watch?v=lgd9hgejHm0>

Meyer, P. J. (2003). What would you do if you knew you couldn't fail? Creating S.M.A.R.T. Goals". *Attitude Is Everything: If You Want to Succeed Above and Beyond*. Meyer Resource Group, Incorporated.

Rubens, W. (2016). Hoe kun je sturing geven aan zelfsturing in het onderwijs? Opgehaald op 1 mei, 2018, van <https://www.te-learning.nl/blog/hoe-kun-je-sturing-geven-aan-zelfsturing-in-het-onderwijs/>

Taheri, M., Asadi Louyeh, A., & Hosseini, N. (2017). Learning and study strategies inventory (LASSI) and its relationship with university students' academic achievement. *International Online Journal of Education and Teaching* (IOJET), 4(3), 246-257.

Taks, M.M.M.A. (2003). *Zelfsturing in leerpraktijken: een curriculumonderzoek naar nieuwe rollen van studenten en docenten in de lerarenopleiding*. Proefschrift Universiteit Twente, Enschede.

Van der Biesen, G., van der Veen, D., de Visser, T., & Weeda, J. (2012). *Beginnend docenten tijdens een onderwijsleergesprek* (praktijkgericht onderzoek). Universiteit van Utrecht, Utrecht, Nederland.

Vanthournout, G., Gijbels, D., Coertjens, L., Donche, V., & Van Petegem, P. (2012). Students persistence and academic success in a first-year professional bachelor program: The influence of students' learning strategies and academic motivation. *Education Research International*, 2012, 1-10.

Vanthournout, G., Van de Mosselaer, H., Donche, V., & Vansteenkiste, M. (2016). Discovering and strengthening learning strategies and motivation using the Lemo-instrument. *Ten times the first year: reflections on ten years of the European First Year Experience Conference*, 53-70.

Vermunt, J. D., & Donche, V. (2017). A learning patterns perspective on student learning in higher education: state of the art and moving forward. *Educational Psychology Review*, 29(2), 269-299

Verpoest, E., Lacante, M., & Lens, W. (z.j.). *Zelftestmodule*. Nederlandstalige bewerking KULeuven, Departement Psychologie, Centrum voor Motivatie en Tijdspectief.

Vlaamse Overheid (z.j.). Secundair onderwijs. Geraadpleegd op 2 april 2018, van <http://eindtermen.vlaanderen.be/secundair-onderwijs/>

Weinstein, C. E., Woodruff, A. L., & Awalt, C (2007). *Becoming a strategic learner: LASSI instructional modules*. Clearwater, FL: H & H Publishing.

Zachary, L. J., & Fischler, L. A. (2009). *The mentee's guide: Making mentoring work for you*. San Francisco: Jossey-Bass.